

AUGSTAS KLASES SPORTISTU DUĀLĀS KARJERAS ATBALSTA IESPĒJAS EIROPAS SAVIENĪBAS KONTEKSTĀ High performance Athletes dual career support opportunities in the context of the European Union

Ilvis Ābelkalns
Latvijas Universitāte

Abstract. *This article aims to provide an overview of high performance athletes - students dual-career support opportunities in the European Union, in order to create dual career support system in Latvia. The paper provides an explanation of terms, and analyzes the UK, Ireland, Germany, Belgium and other countries' experience in the dual career. In the process is created a comparative overview of the possibilities for support in several European countries. High-performance athletes main types of support are flexible exam schedule, individual study plan, consultations with lecturers, distance learning studies (e-learning), the mentor's advice, and reduced requirements for entrance exams. In Latvia there is not created united support system, each university tries to find support for their athletes at their own discretion.*

Keywords: *dual career, education, high performance athletes, sport.*

Ievads Introduction

Katram sportistam ir sapnis kļūt par pirmā lieluma zvaigzni, uzvarēt pasaules mēroga turnīros, iekļūt vislabāk apmaksātajās komandās un nodrošināt sev pārtikušu nākotni arī pēc sporta karjeras beigām. Mēs to viņiem no sirds novēlam. Tomēr daudzos sporta veidos, kad sportisti sasniedz 15-16 gadu vecumu, kļūst skaidrs, ka tikai dažiem no viņiem vēl ir cerības turpināt ceļu uz pašu virsotni. Pārējiem jaunajiem sportistiem tieši šajā brīdī doma par studijām augstskolā var ļoti palīdzēt nezaudēt motivāciju treniņos. Tāpēc ir vērts turpināt treniņus un uzlabot sekmes mācībās, īpašu uzmanību pievēršot angļu valodas un matemātikas apguvei.

No sociālā viedokļa - sports ir neatņemama dzīves sastāvdaļa. Fiziskās aktivitātes kalpo gan veselības nostiprināšanai, gan garīgo darbaspēju atjaunošanai, gan sportisko sasniegumu salīdzināšanai.

Sports ir augošs ekonomisks un sociāls fenomens, kas ievērojami sekmē Eiropas Savienības stratēģisko mērķu sasniegšanu attiecībā uz solidaritāti un labklājību. Sporta olimpiskais ideāls – miera un savstarpējās sapratnes veicināšana tautu un kultūru vidū, kā arī jauniešu izglītība – ir radies Eiropā, savukārt Starptautiskā olimpiskā komiteja un Eiropas olimpiskās komitejas ir sekmējušas tiekšanos pēc tā.

Sports saista lielāko daļu Eiropas iedzīvotāju, šeit notiek sacensības daudzos populārajās sporta veidos. Sportam ir būtiska sociālā nozīme, kas

papildina Eiropas sporta un ekonomikas aspektus. Tas būtiski sekmē sabiedrības labklājību. Valsts sektors, tostarp Eiropas Savienība, lielā mērā ir atbildīgi par atbalstu sportam. Tas tika atzīts Eiropas augstākajā politiskajā līmenī dažādos politikas paziņojumos, piemēram, 1997. gada Amsterdamas deklarācijā un 2000. gada Nicas deklarācijā (Baltā grāmata par sportu, 2007).

Eiropas Parlaments pēdējos gados ir uzmanīgi sekojis un regulāri risinājis dažādas problēmas, kas bija radušās sporta jomā Eiropā.

Mūsdienu sabiedrībā sportam ir sociālā, ekonomiskā un izglītību veicinoša nozīme. Sports ir tā cilvēku darbības sfēra, kas īpaši interesē Eiropas Savienības pilsoņus un tam ir lielas iespējas apvienot cilvēkus, t. i., neatkarīgi no vecuma un sociālās izcelsmes. Profesionālais sports kļūst arvien svarīgāks, un tas sekmē arī sporta sociālo nozīmi. Sports ne tikai uzlabo Eiropas pilsoņu veselību, bet arī izglīto, turklāt tam ir liela nozīme sociālajā un kultūras dzīvē, kā arī atpūtā. Sporta sociāla nozīme var stiprināt Eiropas Savienības ārējos sakarus.

Eiropas Komisija bija ierosinājusi līdz 2008. gada beigām kopā ar dalībvalstīm izstrādāt jaunas fizisko aktivitāšu pamatnostādnes, tajā skaitā par sportistu duālo karjeru. Komisija ierosināja dalībvalstīs pastiprināt sadarbību ministriju līmenī starp veselības, izglītības un sporta jomu, lai izstrādātu un ieviestu saskaņotas stratēģijas liekā svara, aptaukošanās un citu veselības risku mazināšanai. Šajā kontekstā Komisija mudina dalībvalstis izvērtēt iespējas, kā veicināt aktīva dzīves veida koncepciju valstu izglītības un apmācību sistēmās, tostarp skolotāju izglītības jomā. Šīs vadlīnijas beidzot tika akceptētas 2013.gada janvārī.

Sports ir dinamiska un strauji augoša nozare, kuras makroekonomiskā ietekme nav pietiekami novērtēta. Vēl jo vairāk šī nozare var veicināt Lisabonas programmas mērķu sasniegšanu izaugsmes un darba vietu radīšanas jomā, kā arī sekmēt vietējo un reģionālo attīstību, pilsētu atjaunošanu un lauku attīstību. Sportam ir sinerģija ar tūrismu, turklāt tas var veicināt infrastruktūras modernizāciju un jaunu partnerattiecību veidošanos sporta un atpūtas objektu finansēšanas jomā. Sporta ekonomiskā vērtība arvien vairāk ir saistīta ar intelektuālā īpašuma tiesībām. Šīs tiesības attiecas uz autortiesībām, reklāmu, preču zīmēm, sportista tēla un translācijas tiesībām. Nozarē, kas ir dinamiska un pakļauta arvien lielākai globalizācijai, par pamata faktoru veselīgai ekonomikai kļūst intelektuālā īpašuma tiesību piemērošana visā pasaulē.

Ir svarīga sporta nozīmes veicināšana izglītības jomā. Vērtības, ko iegūstam sportojot, vairo zināšanas, motivāciju, iemaņas un neatlaidību. Laiks, kas tiek veltīts sportam skolās un augstskolās, nāk par labu veselībai un izglītībai, šādi ieguvumi jāatbalsta arī turpmāk.

Lai nodrošinātu profesionālo sportistu reintegrāciju darba tirgū pēc aktīvās sporta dzīves, EAS (*European Athletes as students dual career network*) uzsver, ka jau pirmsākumos ir jāpievērš īpaša uzmanība jauno sportistu divējādai profesionālai sagatavošanai un jāveido kvalitatīvi vietējie apmācību

centri (piem., kā Francijā, Lielbritānijā), kas atbilstu sportistu garīgajām, izglītības un profesionālajām interesēm.

Ieguldījumi jaunu, apdāvinātu sportistu izglītībā un pienācīgu apstākļu veicināšana ir izšķirīgi noturīgi sporta attīstībai visos līmeņos. Īpaši jāuzsver, ka jaunu, apdāvinātu sportistu izglītības sistēmām jābūt atvērtām visiem, nediskriminējot ES pilsoņus valsts piederības dēļ.

ES Komisija uzskata, ka sportu var labāk izmantot kā sociālās integrācijas līdzekli Eiropas Savienības un dalībvalstu politikā, pasākumos un programmās. Šajā sakarā var minēt sporta ieguldījumu darba vietu radīšanā un ekonomikas izaugsmē, ekonomikas atveseļošanā, jo īpaši nelabvēlīgajos reģionos. Bezpeļņas sporta aktivitātes sekmē sociālo kohēziju un neaizsargāto iedzīvotāju grupu sociālo integrāciju, tāpēc šīs aktivitātes var uzskatīt par vispārējas nozīmes sociāliem pakalpojumiem (Baltā grāmata par sportu, 2007).

Lai būtu izprotama duālās karjeras būtība, autors sniedz svarīgāko terminu skaidrojumu.

Sportists - fiziskā persona, kura nodarbojas ar sportu un piedalās sporta sacensībās (Sporta likums, 2009).

Students sportists - termins studenti sportisti galvenokārt veidojies Amerikā un Austrālijā, bet ir arī pētnieki Eiropā (Wylleman, Lavalley, 2004), kuri lieto šo terminu. Kaut arī šis termins nav precīzi definēts, bet to var attiecināt uz personu grupu, kuri vēl mācās un aktīvi sporto augstākajā līmenī.

Augstu sasniegumu sports – jauniešu (sākot no 15 gadu vecuma), junioru/kadetu un pieaugušo/elites izlases komandu kandidātu un dalībnieku gatavošanās un piedalīšanās sacensībās, un viss, kas saistīts ar mācību – treniņu procesa un sacensību procesa organizatorisko, metodisko, finansiālo, zinātnisko, medicīnisko, tehnisko u.c. nodrošinājumu. Augstu sasniegumu sporta sadaļā šajās pamatnostādņēs tiek runāts par sportistiem no 15-16 gadu vecuma, kuri sporta skolās un klubos mērķtiecīgi nodarbojas ar sportu, iekļuvuši Latvijas jauniešu vai junioru izlasēs un piedalās Latvijas un starptautiskās sacensībās ar mērķi sasniegt augstus rezultātus, kā arī par elites klases un profesionāliem Latvijas pieaugušo izlases komandu sportistiem (Sporta politikas pamatnostādņu..., 2013).

Pēc autora domām augstu sasniegumu sports ir sports nacionālo un starptautisko sacensību līmenī, ieskaitot treniņu procesu, lai tām sagatavotos.

Līdz ar to var teikt, ka par **augstas klases sportistiem** sauc sportistus, kuri ir iekļauti Latvijas nacionālajā izlasē kādā no sporta veidiem un arī komandu sporta veidos, sportisti, kuri piedalās augstākās divīzijas nacionālajos čempionātos.

„**Karjera** ir darbinieka profesionālās attīstības vadošais virziens viņa profesionālā mūža garumā” (Vorončuka, 2009).

Savukārt **sporta karjera** ir sportistes/-a vairāku gadu garumā brīvprātīgi izvēlēts sportisko aktivitāšu kopums ar mērķi sasniegt savus individuāli

augstākos sportiskos rezultātus vienā vai vairākos sporta veidos (Stambulova, Alfermann, u.c, 2009). Tas nozīmē, ka sporta karjera attiecas uz visiem sporta līmeņiem: reģionālo, nacionālo un starptautisko. Starptautisko un profesionālo sportu bieži dēvē par elites sportu (augstu sasniegumu sportu).

Duālā karjera: Dual career (angļu valodā) – divējādā/ dubultā karjera.

Duale Karriere (vācu valodā) - duālā karjera vācu valodā nozīmē karjeras savienošanu divos galvenajos virzienos - īpaši jauniešiem - augstas klases sportistiem, sekmīgi savienot izglītības iegūšanu un sporta karjeras pilnveidošanu (Forster, 2010).

Kaksoisura (somu valodā) - (opiskelun ja urheilun yhdistäminen) - (angļu valodā) combination of studies and competitive sport (Keskitalo, 2012), latviski - sporta un studiju kombinācija.

“Duālā karjera” ir karjera ar diviem galvenajiem darbības virzieniem (piem., sports un izglītība). Studentam – sportistam “duālā karjera” augstskolā nozīmē, ka noteiktā laika posmā persona savieno sportu ar studijām skolā, kā rezultātā tiek sasniegti augsti sasniegumi sportā un iegūta akadēmiskā izglītība (Uebel, 2006).

Savukārt N.Stambulova skaidro, ka “duālā karjera” ir saskaņots darbību process, kurā sportists attīsta savu sportisko un akadēmisko kompetenci, sekmē psiho sociālo un psiholoģisko attīstību (Stambulova, 2010).

Augstskolās mācās jaunieši vecumā no 18 līdz 26 gadiem. Visbiežāk tas ir laiks, kad jaunieši uzsāk patstāvīgu dzīvi, kad pašiem jāsāk plānot savs laiks un iespējas.

Akadēmiskam pētījumam un sporta sacensībām ir virkne interesantu līdzību. Augstus rezultātus sportā un zinātnē šodien var sasniegt, darbojoties tikai profesionāli, abās jomās praktiski neiespējama ir vienpatņa uzvara, un vismaz gatavošanās stadijām nepieciešams komandas atbalsts. Komandu sporta veidos un elementārdaļiņu fizikas eksperimentālajos pētījumos augsta rezultāta sasniegšanai ir nepieciešams arī citu profesionāļu atbalsts, piemēram, hokejā neiztikt bez psihologa, dietologa, video operatora, bet „medijot” kvarku – bez programmētāju, inženieru, materiālzinātnieku, celtnieku un citām zināšanām (Lācis, 2004).

Raksta mērķis ir pētīt un analizēt augstas klases sportistu atbalsta iespējas duālajā karjerā Eiropas Savienības kontekstā.

Duālās karjeras atbalsta iespējas *Dual career support opportunities*

Starptautiskā Olimpiskā komiteja (SOK) ir izveidojusi Augstas klases sportistu karjeras programmu, lai palīdzētu sportistiem pēc sporta karjeras sekmīgi iesaistīties darba tirgū. Kopš 2005. gada programma palīdz augstas klases sportistiem iekārtoties darbā un attīstīt savu profesionālo pilnveidi.

2008.gadā SOK apņēmas paplašināt programmu ar vēl trim virzieniem – izglītību, dzīves iemaņām un nodarbinātību, lai labāk nodrošinātu augstas klases sportistus pēc sporta karjeras. Mērķis ir sekmēt gan formālās, gan neformālās izglītības iegūšanu. Ar formālo izglītību sportisti iegūst kvalifikāciju, bet ar neformālo izglītību dzīves prasmes (IOC athlete career..., 2012).

Daudzās Eiropas valstīs jau vairākus gadus tiek domāts par augstas klases sportistu duālās karjeras sekmēšanu, tādēļ pētījumā tiks analizēti dažu valstu piemēri.

Lielbritānijā eksistē vairākas augstu sasniegumu programmas, kuru mērķis ir palīdzēt augstas klases sportistiem sasniegt augstus rezultātus sportā un mācībās. 90-tajos gados Lielbritānijā sāka darboties sportistu karjeras un izglītības centrs The Athlete Career and Education programme (ACE). Centra mērķis - sniegt atbalstu augstas klases sportistiem integrējoties karjeras, izglītības un sporta vidē (Combining sports and education..., 2004).

Balstoties uz 1999. gada Lielbritānijas Nacionālās sporta aģentūras pētījumu 70% jaunieši vecumā no 17-21 gadiem pārtrauc studijas vai augstu sasniegumu sportu, jo nevar pārvarēt problēmas, tādēļ ACE programma sniedz sportistiem konsultācijas par karjeras iespējām, piemērotību katram indivīdam, izglītības iespējām un sporta iespējām. No 2010.gada pēc Lielbritānijas Olimpiskās komitejas ierosinājuma, programma vairāk pievēršas sportistu nodarbinātības jautājumiem un problēmām pēc viņu sporta karjeras beigšanas (Combining sports and education..., 2004).

Kopš 2004. gada aprīļa Lielbritānijā Valsts mērogā darbojas atbalsta organizācija "talantīgu sportistu stipendiju programma" (*The Talented Athlete Scholarship Scheme*) - TASS. TASS ir Lielbritānijas valsts finansēta struktūra, kas ir unikāla partnerību struktūra starp talantīgiem jaunajiem sportistiem un koledžām, un augstskolām. TASS mērķis ir palīdzēt saviem sportistiem līdzsvarot akadēmisko dzīvi ar augstu sasniegumu sportu. Programma tika izveidota 2003. gadā toreizējā valsts sekretāra Tesa Jovela (*Tessa Jowell*) vadībā. TASS programmā tiek iekļauti sportisti vecumā no 16-25 gadiem. TASS koordinē un maksimāli sabalansē sportistu studiju iespējas ar augstu sasniegumu sportu, studentiem augstas klases sportistiem mācību iestādēs piedāvājot elastīgas studiju programmas. TASS apvieno vairāk kā 70 augstskolu un koledžu studentus – sportistus vecumā no 16 gadiem no visas Lielbritānijas, un sniedz atbalstu 48 sporta veidos. Visas skolas ir iedalītas pēc ģeogrāfiskā novietojuma 11 reģionālajos centros (piem., Sauhemptonas universitāte, Svētās Marijas augstskola u.c.) ar savu vadību un pārstāvniecību. Augstas klases studentiem – sportistiem nav obligāti jāmacās kādā no 11 centrālajām augstskolām, bet jābūt ar TASS līgumu, kas ļauj mācīties kādā no akreditētajām TASS tīkla skolām (Helping Talent..., 2012).

Augstskolās sports ir prestižs, tādēļ augstas klases sportistiem tiek veltīta īpaša uzmanība. Augstu sasniegumu programmas mērķis ir: sniegt strukturētu

atbalstu personām un ļaut sasniegt augstus rezultātus gan akadēmiskajā, gan sporta karjerā vienlaikus. Tās uzdevumi: palielināt darbības līmeni sportistiem, nepārtraukti uzlabotu universitātes sporta rezultātu reitingu, nodrošināt uz augstas klases studentu - sportistu centrētus pakalpojumus, nodrošināt ar virkni atbalsta pakalpojumiem, sniegt vislabāko atbalstu un apmācības vidi visiem augstas klases sportistiem.

TASS programma atbalsta studentus – sportistus vairākos virzienos: stipendijas par augstiem sasniegumiem sportā starptautiskajā un nacionālajā līmenī (tiek izvērtēti patiešām augstvērtīgākie rezultāti). Uzsākot studijas augstas klases studenti - sportisti tiek nodrošināti ar visu nepieciešamo sporta inventāru (apģērbs, apavi, inventārs), bezmaksas sporta bāžu apmeklējums (fitnesa zāles, sporta laukumi, baseini), bezmaksas medicīniskie un fizioterapijas pakalpojumi, sporta zinātnes nodrošinājums (fizisko rādītāju testēšana laboratorijās augstskolā un ārpus tās), psihologa konsultācijas, sporta attīstības koordinatora (mentora) pieejamība dažādu (akadēmisku, praktisku) jautājumu risināšanai, dažādu praktisku kursu nodrošinājums: svešvalodas apguve, vadības iemaņu apguve (Helping Talent..., 2012).

Savukārt arī sportistiem ir sava atbildība pret augstskolu, kas tiek panākta ar līgumu. Ieskatam autors piemin dažus līguma punktus, lai varētu labāk izprast Lielbritānijas augstas klases sasniegumu programmas būtību. Augstas klases studentu – sportistu pienākumi: jāpārstāv sava augstskola visās atbildīgākajās sacensībās (sacensību saraksts tiek saskaņots ar koordinatoru), vismaz reizi semestrī jātiekas ar koordinatoru, lai apspriestu darbības plānus un pārrunātu indivīda attīstību, studentu – sportistu plānoto sacensību kalendārs tiek ievietots internetā, tādējādi šai informācijai jābūt pieejamai ikvienam interesentam, studentiem – sportistiem obligāti jāierodas uz pieņemšanām, balvu pasniegšanas ceremonijām, tādējādi popularizējot augstas klases sporta nozīmi, akadēmiskajā vidē studentiem – sportistiem pilnībā jāiekļaujas izglītības standarta prasībās, augstas klases sportistiem – studentiem jābūt pieejamiem mēdiju pārstāvjiem jebkurā laikā un vietā (Helping Talent..., 2012).

Īrijā kopš 1999.gada ar augstas klases sportistu duālo karjeru galvenokārt nodarbojas Sporta institūts (*The Institute of Sport*), kas palīdz sportistiem sasniegt prasmes un iemaņas. Institūts palīdz pārvarēt sportistiem dažādas grūtības saistībā ar pāreju no vienas vecuma grupas uz nākošo, kā arī beidzot sporta karjeru. Institūta atbalsta mērķis ir radīt vidi, kur augstas klases sportisti var savienot savu starptautisko karjeru ar izglītību tādā veidā, lai studenti – sportisti sasniegtu savu potenciālu abās jomās. Sporta institūts konsultē, izglīto ar kursu palīdzību augstas klases sportistus laika pārvaldībā, plānošanā, finansu vadīšanā, kā rezultātā sportisti labāk spēj plānot un vadīt savu sportisko un akadēmisko karjeru.

Viens no galvenajiem elementiem, kas var uzlabot sasniegumus sportā ir izglītība, un izglītībai var būt dažādas formas, tas atkarīgs no dažādiem

vecumposmiem. Piemēram, kursi ar sertifikāta iegūšanu, arodizglītība, vidējā izglītība un augstākā izglītība. Vietu skaits šajās atbalsta programmās katru gadu ir ierobežots, sportisti noslēdz līgumu uz vienu gadu. Programmā tiek iekļauti junioru un pieaugušo vecuma posma sportisti, kuri atbilst starptautisko sacensību līmenim.

Augstas klases sportistu atbalsta programmas vadlīniju galvenie kritēriji: sportiskie rezultāti, kas apstiprināti no trenera un sporta federāciju puses, izglītības potenciāls, vērtējums ballēs no iepriekšējās izglītības, programmas ietvaros iepriekšējo saistību izpildīšana un sportista apņemšanos izpildīt sportiskās un akadēmiskās saistības.

Ikviens no šiem izglītības posmiem palīdz augstas klases sportistiem veidot savu īpašo vidi, sportistiem ir zināšanas un prasmes pieņemt vajadzīgos lēmumus attiecībā uz sportu un izglītību. Ar sporta institūta palīdzību augstas klases sportistiem ir vieglāk apzināties savas spējas nākotnes karjerā pēc sporta, kas palīdz izvēlēties piemērotāko izglītības veidu un programmu. Ikvienas programmas pamatfunkcija ir veidot sportistiem savas dzīves plānošanu ar augstu atbildības sajūtu, māku jautāt citiem padomu, spēju izvērtēt kur un kam ko jautāt.

Augstas klases sportistu atbalsta programmā ir divu veidu atbalsta iespējas: 1. finansiālais atbalsts (domāts mācību maksas segšanai, treniņa procesam), 2. dažādi izglītības iegūšanas veidi (augstskolas piedāvā studentiem – sportistiem pilna laika studijas, nepilna laika studijas, tālmācības studijas un studijas pēc individuālā plāna ar elastīgu eksāmenu grafiku). Ārkārtas situācijās pamatojoties uz tālmācības studiju plānu, eksāmenu kārtošana tiek pieļauta Īrijas vēstniecībā ārpus Valsts robežām. Tāpat kā Lielbritānijā arī Īrijā duālās karjeras atbalsts ir pieejams tikai studentiem – sportistiem, tā neattiecas uz studentiem, kuri ir pārtraukuši vai beiguši savu aukstas klases sportista karjeru. Sporta institūts ir noslēdzis sadarbības līgumus ar deviņām augstskolām un koledžām. Īrijā sportistiem – studentiem dažās augstskolās (piem., Dublinas koledžā, Korkas augstskolā) tiek maksātas sporta stipendijas jau kopš 1979.gada (Combining sports and education..., 2004; Education support, 2012).

Beļģijā par augstas klases sportistu – studentu, kā atbalsta saņēmējiem izlemj speciāla komisija ar Beļģijas Olimpiskās komitejas līdzdalību. Uz atbalstu var pretendēt sportisti, kuri piedalās attiecīgās sporta federācijas rīkotajās valsts sacensībās, attiecīgi ierindojoties no 1.-10. vietai, dažos sporta veidos tikai pirmajās 5. vietās, startē pasaules Universiādē, Eiropas un pasaules čempionātos, bet komandu sporta veidos startē nacionālajos augstākās divīzijas čempionātos. Sportistiem – studentiem ir iespējams kārtot eksāmenus arī pirms un pēc sesijas, ja šajā periodā ir sacensības vai treniņa nometne. Studentiem – sportistiem tiek nodrošināta iespēja bezmaksas nodarboties ar sportu, izmantot sporta laboratorijas, fizioterapijas pakalpojumus, labākajiem augstas klases

sportistiem par augstiem sasniegumiem nozīmīgās sacensībās tiek maksātas stipendijas.

Ungārijā Olimpisko spēļu uzvarētājiem ir tiesības iestāties augstskolā bez iestājekšāmeniem. Ungārijā notiek cieša sadarbība starp augstskolām un Nacionālo Olimpisko Komiteju. Augstas klases sportistiem galvenais atbalsts tiek sniegts trijos virzienos: pamatizglītībā, pārejā uz augstāko izglītību un pārejā uz darba tirgu. Nacionālā Olimpiskā Komiteja veicina mācību maksas atlaidi mācībām, svešvalodu apgūšanu, palīdz iekārtoties darba tirgū pēc sporta karjeras. Savukārt augstskolas sekmē elastīgu eksāmenu grafiku, iespēju robežās nodrošina sportistus – studentus ar individuālu studiju programmu, papildus nodrošina docētāju konsultācijas un sportistus – studentus ar viesnīcu un sporta, treniņa apstākļiem.

Portugālē, tāpat kā vairākās Eiropas valstīs, augstas klases sportisti var iestāties jebkurā augstskolā (ar kurām ir noslēgti sadarbības līgumi) bez iestājpārbaudījumiem. Šie noteikumi ir reglamentēti ar ministrijas likumiem, bet pārējie studenti ir neapmierināti, jo vairākiem sportistiem ir samērā zems vidējais vērtējums, tādēļ ministrija tuvākajā nākotnē plāno pārstrādāt šo atvieglojuma punktu. Portugālē no visiem studentiem 2,15% ir augstas klases sportisti (Fernandes, Camps, 2007). Augstas klases sportistiem ir iespējams brīvi izvēlēties studiju kursus, aktīvā sacensību periodā var kavēt lekcijas, pielāgojot individuālam studiju plānam. Studentiem – sportistiem ir brīva iespēja mainīt augstskolu starp sadarbības augstskolām, turpinot studijas savā izvēlētajā programmā. Augstas klases sportisti atbalstu saņem četros galvenajos atbalsta blokos: akadēmiskajā, psiholoģiskajā, medicīniskajā un sporta.

Vācijā ir izveidojies augstskolu augstas klases sportistu partneru tīkls, kurā ietilpst 86 augstskolas, kas sadarbojas ar Nacionālo Olimpisko Komiteju, Rektoru klubu, Augstskolu sporta savienību un sporta veidu federācijām. Vācijā katrā augstskolā ir mentors, kurš koordinē augstas klases sportistu duālās karjeras veidošanos. Sportistiem – studentiem vismaz reizi mēnesī jātiekas ar mentoru, jāsaskaņo paveiktais un nākotnē veicamais. Vācijā augstas klases sportisti galvenokārt saņem motivējošu ne finansiālu atbalstu. Galvenie atbalsta veidi: elastīgs eksāmenu grafiks, īstermiņa darbu sagatavošana studentu – sportistu prombūtnes laikā, studiju maksas atlaides, brīva piekļuve augstskolas sporta bāzēm, dzīvošanas iespējas viesnīcā.

Nīderlandē par sportistu duālo karjeru rūpējas LOOT (*National Consultation for Education and Top - Athletes*). Atbalsta programmas ietvaros augstas klases sportisti tiek iedalīti divās grupās: A - sportistiem jāizcīna no 1.-8.vietai pasaules meistarsacīkstēs un B – no 1.-5.vietai Eiropas meistarsacīkstēs. Augstas klases sportisti mācās nelielās grupās (līdz 15 studentiem) un iespējams saņemt atbalstu: mājas darbu samazināšana, individuāls mācību plāns, mentora atbalsts, elastīgs studiju process, studiju pārtraukums pirms atbildīgām sacensībām un Olimpiskajām spēlēm.

Somijā papildus labi attīstītai sportistu duālās karjeras programmai Rovoniemi ir izveidots Eiropas ziemas sporta veidu centrs, kur sadarbības partneri ir augstskolas no 9 valstīm un sportisti – studenti ir nodrošināti ar labiem treniņa apstākļiem un izglītības iespējām.

Analizējot sportistu – studentu duālās karjeras atbalsta iespējas ES, autors izveidojis salīdzinošo tabulu. Kā iepriekš minēts, ļoti daudzās Eiropas Savienības valstīs ir augstas klases sportistu duālās karjeras atbalsta programmas, kas izveidotas divi tūkstošo gadu sākumā, protams, vairākās valstīs šāda tipa atbalsts jau eksistēja arī agrāk, piemēram, Francijā, Lielbritānijā. Galvenokārt par augstas klases sportistu duālās karjeras atbalstu var runāt, ja valstī ir izveidots plašs sadarbības partneru tīkls starp augstskolām un citiem sadarbības partneriem (piem., sporta organizācijām, sporta veidu federācijām), kas saistītas ar līgumiem.

1.tabula

Augstas klases sportistu atbalsta iespējas Eiropas Savienības valstīs

Valsts	Atbalsta programmas dibināšanas gads	Partneru tīkls ar Augstskolām	Sadarbības partneri	DK Atbalsta organizācija	Līgumattiecības	Atvieglojumi iestājekšāmosos e-studijas	Individuāls studiju plāns	Studiju maksas atlaide	Kvalitatīva treniņu vide	Stipendijas	Individuālas docētāju konsultācijas	Sportistu mācību grupas	Mentori
Beļģija	1998.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Dānija		x	x		x	x	x		x	x	x		x
Francija	1992.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Igaunija			x		x	x	x		x	x	x		
Itālija		x	x	x			x		x		x		x
Īrija	1999.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Latvija						x	x	x	x		x	x	
Lielbritānija	2004.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Nīderlande	1998.		x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Portugāle	2007.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Somija	2005.		x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Zviedrija	2005.		x	x	x		x	x	x	x	x		x
Ungārija	2005.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Vācija	2005.	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x

Atsaucoties uz „Athletes2bussines” aptaujas datiem, studenti sportisti augstu vērtē iespēju studēt pēc individuālā plāna, izmantot tālmācību (e-studijas) un iespēju trenēties augstskolas sporta bāzēs vai tās tuvumā. Viens no svarīgākajiem atbalsta punktiem ir iespēja brīvi komunicēt ar augstskolas docētājiem gan par akadēmiskajiem jautājumiem, gan par sportu un sadzīvi, jo tikai savstarpējas sadarbības un uzticēšanās rezultātā var sasniegt augstus rezultātus sportā un izglītībā. Šo sadarbību sekmē atbalsta organizācijas vai augstskolas mentors - persona, kura caur diskusijām, padomiem, zināšanu apmaiņu ar pieredzes ņēmēju kopīgiem spēkiem meklē problēmas risinājumu vai mērķa sasniegšanu (Athletes2bussines, 2012).

Jāmin arī fakts, ka vairāku valstu augstskolās augstas klases sportistiem ir iespēja iestāties augstskolās bez vai ar atvieglotiem iestājnoscījumiem.

Salīdzinot **Latvijas** augstas klases sportistu – studentu atbalsta iespējas ar citu Eiropas savienības valstu atbalsta iespējām, jāsecina, ka Latvijā vēl nav izveidots šāds atbalsta centrs vai organizācija, tomēr dažas augstskolas saviem spēkiem mēģina atbalstīt studentus – sportistus, piedāvājot studijas pēc individuāla studiju plāna (īpaši ziemas sporta veidu sportistiem), studijas e-vidē, samazinātas studiju maksas, kā arī iespēju robežās - stipendijas. Galvenie Latvijas mīnusi šajā jomā ir: piedāvātās atbalsta iespējas nav apstiprinātas valstiskā līmenī un Latvijas augstskolām nav vispār vai ir neatbilstošas sporta bāzes augstu sasniegumu sportam.

Kopš 2007.gada Latvijas sporta federāciju padome un Latvijas Olimpiskā komiteja ir izstrādājusi nolikumu, uz kura pamata tiek piešķirtas diferencētas stipendijas labākajiem studentiem sportistiem (studentiem – sportistiem jāuzrāda augsti rezultāti sezonā un jāizpilda studiju plāns). Cerības nākotnē vieš fakts, ka 2013.gada janvārī tika pieņemtas Eiropas Savienības vadlīnijas duālajā karjerā, kas uzliks pienākumu valdībai iespēju robežās sekmēt augstas klases sportistu duālās karjeras attīstību.

Secinājumi **Conclusions**

Darba gaitā analizējot rakstus par duālo karjeru Eiropā autors secina, ka duālā karjera sportā un izglītībā Eiropā veidojās divtūkstošo gadu sākumā. Daudzās Eiropas valstīs ir izveidoti augstas klases sportistu atbalsta sadarbības partneru tīkli, nodrošinot sportistus – studentus ar augstas kvalitātes treniņa apstākļiem, elastīgu eksāmenu grafiku, individuālo studiju plānu, konsultācijām ar docētājiem, tālmācības studijām (e-studijas), mentora konsultācijām, atvieglotām prasības iestājekāmenos.

Savukārt Latvijā nav izveidota vienota atbalsta sistēma, katra augstskola cenšas rast atbalstu sportistiem pēc saviem ieskatiem. Latvijas augstskolām nav savas sporta infrastruktūras.

Summary *Kopsavilkums*

Gathering information on high performance athletes' dual career development opportunities in the European Union and Latvia author concludes that dual career in sport and education in Europe developed in the beginning of the 2000s. In many European countries, there are created high-performance athletes support networks of partners. High- performance athletes - students free of charge are provided with high quality training conditions, equipment, medicine (rehabilitation). There is support for education: a flexible exam schedule, individual study plan, consultation with lecturers, distance learning studies (e-learning), the mentor's advice, and reduced requirements for entrance exams. In Latvia there is not created united support system, each university tries to find support for their athletes at their own discretion. Latvian universities do not have their own sports infrastructure, since 2007 Latvia Sport Federation Council and Latvian Olympic Committee within their limits grants to athletes-students scholarship.

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

Literatūra Bibliography

1. Athletes2bussines.[skatīts 08.08.2012.] Pieejams: <http://www.b2binfo.lv>.
2. Education support. [skatīts 12.11.2012.] Pieejams: <http://www.irishsportsCouncil.ie/Institute Of Sport/Athlete Zone/Education Support/>.
3. Eiropas Komisijā. *Baltā grāmata par sportu*, (2007). [skatīts 12.10.2012.] Pieejams: http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_lv.pdf.
4. European Parliament Directorate - General for Research. (2004). Working Paper: *Combining sports and education: Support for athletes in the EU Member States Education and Culture Series EDUC 114 EN*. [skatīts 20.10.2012.] Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/CULT/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=8798>.
5. Fernandes, N., Camps, A. (2007). *Evaluate the direct access to Superior Education Institutions of the top athletes in Portugal*. [skatīts 20.09.2012.] Pieejams: http://www.dualcareer.eu/media/ccpages/2012/11/14/Olympic_Athletes_Committee.pdf.
6. Forster, J. (2010). *Students as Top-Athletes“ promotion of the „dual career“ in sports and academics”*. Report presented at the EAS conference in Berlin, German.
7. Helping Talent Shine in Education and Sport. [skatīts 20.10.2012.] Pieejams: <https://www.tass.gov.uk>.
8. IOC athlete carrer programme. [skatīts 21.10.2012.] Pieejams: <http://www.olympic.org/content/olympic-athletes/athletes-space/programme/?tab=education>
9. Keskitalo, R. (2012). *Cooperation between elite sport and education*. Report presented at the EAS Board Meeting in Paris, France.
10. Lācis, I. (2004). *Kas ir vienojošais sportā un zinātniskajos pētījumos*. [skatīts 28.12.2004.] Pieejams: www.lu.sports.lv.

11. Sporta likums, Latvijas vēstnesis, 165 (2740), 01.08.2009. redakcijā. [skatīts 10.01.2013.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68294>.
12. Sporta politikas pamatnostādņu 2013.-2020.gadam projekts. [skatīts 10.01.2013.] Pieejams:
http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Sports/2012/IZMPamn_SPP_KONGRESAM.pdf.
13. Stambulova, N. (2010). *Why a dual career? Consideration based on career development research in sport psychology*, Paper presented at the Dual Career Conference, Bosön, Sweden.
14. Stambulova, N., Alfermann, D., Statler, T., Côté, J. (2009). *Career development and transitions of athletes: The ISSP Position Stand*. International Journal of Sport & Exercise Psychology, 7, 395-412.
15. Uebel, M. (2006). *Nya perspektiv på riksidrottsgymnasierna – vad flickor och pojkar värdesätter i RIG –verksamheten*. [skatīts 20.10.2012.] Pieejams: http://rf.se/ImageVault/Images/id_153/scope_128/ImageVaultHandler.aspx.
16. Vorončuka, I. (2009). *Personāla vadība*, Rīga: Izglītības solī.
17. Wylleman, P., Lavallee, D. (2004). *A developmental perspective on transitions faced by athletes*. In M. Weiss (Ed.), *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective* (pp. 507-527). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

Ilvis Ābelkalns	Latvijas Universitāte Raiņa bulvāris 19., Rīga, LV1586 ilvis.abelkalns@lu.lv +371 29263168
----------------------------	---